

Jegyzetek a szicíliai költészetről

Nehéz dolgom volt, amikor nekiláttam, hogy a *Palócföld* c. számába szicíliai költők versei közül válogassak néhány jellegzetes alkotást; nehéz dolog volt ez, elsősorban azért, mert Szicília ma, vagyis most, a legutóbbi időkben igazi költői virágkorát éli, méltón szigetünk régi humanista hagyományaihoz, melyek során századok alatt a költészet – olasz vagy szicíliai nyelven – itt létrejött. Van is egy régi, népi mondás nálunk, mely így szól: „*cu voli puisia vegna in Sicilia*” (aki költészetet akar hallani, jöjjön Szicíliába).

A költészet Szicíliában egyidős a sziget történelmével. A régmúlt időkben szigetünkön két nép lakott, a szikulok a keleti sávon, a szikánok a nyugatin. A görögökkel aztán Szicília lett a mediterrán medence egyik legfényesebb kultúrájú pontja: *Sthezikhyros* és *Tbeokritos*, görög nyelvű költők, Szicíliában születtek. Akragasban (ma Agrigento) élt *Empedokles*, demokratikus gondolkodó, fontos poéta, aki olyan nyelven írt, amelyet így nevezett: *Siceliota* (azaz kb. „szicíliaias”, a görög és a szicíliai keveréke).

A hellén civilizáció tulajdonképpen a *Magna Grecianak* nevezett területen fejlődött jelentősen (Dél-Itália), különösen pedig épp Szicíliában, leginkább időszámításunk előtt 735–245-ig. Ez alatt az öt évszázad alatt Szicília nagy hellén poliszai (Siracusa, Agrigento, Selinunte stb.) versenyztek Athénnel és az anyaországgal. Szicíliába jöttek a hellén kultúra nagy alakjai: a legendás citeraművész *Arion*, *Platon*, *Aiskhylos*, *Pindaros*, *Sappho* és mások. Sokan azért jöttek, hogy a fejlett kultúra levegőjéből szippantsanak, másokat száműzetésbe küldtek ide: természetesen ez, mint mondani szokás, afféle „jutalom-száműzetés” volt. Aiskhylos itt is halt meg, sírját Gelaban őrzik.

Az arab uralom alatt (827–1072-ig) Szicíliában valóságos műveltségi-művelődési forradalom ment végbe: az arabok főként földműveléssel és kézművességgel foglalkoztak, de nagyon sok költő is volt közöttük. Ők alapították az arab-szikul költőiskolát, melynek legnagyobbjaiként ismerjük *Ibn Rasbiq* és *Al-Mazari* költészetét – ez utóbbi Mazara del Vallóban született és Tuniszban halt meg –, valamint *Al-Sillanubi*, *Ibn Al-Kebayyat*, *Ibn Scharaf al Qavrawanni* és a nagy *Ibn Hamdisét*, aki mély nosztalgiával énekelte meg Szicília szépségeit, amikor a normannok bejövetelével szülőhazáját elhagyni kényszerült. A normann uralom (1072–1198-ig) idején született művek az első szicíliai nyelvű írásos emlékeink, azaz szicíliai nyelvű versek, azon a nyelven, amelyen a nép beszélt, de amelyet írásra eddig nem használt – előbb a görög, később pedig a latin kultúra befolyása, majd a móroktól való függőség miatt. De II. Frigyes (1198–1266) – felvilágosult, művelt és bölcs uralkodó, aki Szicíliában született – alatt aztán létrejött a szicíliai költői iskola, mely a maga idejében Európa legjelentősebb iskolája volt és meghatározó módon járult hoz-

zá az olasz nyelv és kultúra fejlődéséhez. Dante a *De vulgari eloquentia*-ban dicséri is a szicíliai nyelvjárást, a legjobbnak itéli a tizenhét közül, amelyet akkoriban az Itáliai-félszigeten beszéltek. Nem sokkal utána így vélekedett *Petrarca* is; az ő szeme előtt sem sikkadt el a II. Frigyes által alapított szicíliai költői iskola jelentősége, melynek legfontosabb képviselői között ott találjuk *Jacopo da Lentini*t (a szonett atyját), *Giacomo Pugliese*t, *Guido delle Colonne*t és *Ciullo d'Alcamo*t – még ha ez utóbbi II. Frigyes udvarán kívül működött is.

Gian Franco Folena, amikor ezt az olasz irodalom születésében oly lényeges időszakot vizsgálta, így írt: „*egész irodalomtörténetünk más irányt vett volna a szicíliai költőiskola nélkül; hiszen ebben Kelet és Nyugat találkozik, Észak-Európa és az arab–bizánci civilizáció – hála egy magasfokú egységesítési légkör kialakulásának*”. (Az olasz irodalom története; a kezdetek és a Duecento)

Es nem véletlen, hogy Dante úgy nevezi a műhelyt, ahol az említett iskola született: *l'Excellentissima Italarum Curia*. Átitatva a görög–latin kultúrával, arab hatásokkal, a szicíliai költészet tehát fényes kincseket adott a művészetnek, forma és tartalom tekintetében egyaránt. Ez a humanista bázis teremtett aztán egy elbeszélőiskolat is, a XIX. század végétől Európában és a világban; elég, ha csak *Luigi Cakoanára*, *Giovanni Vergára* és *Luigi Pirandellóra* gondolunk. Így tehát a szicíliai humanizmus az idők során a legdramatikusabb valóságok tükrévé vált – individuális és szociális szinten mindig kitörő, pazar módon, mesterkéltség és homályosság nélkül.

Való igaz, hogy még a mai szicíliai költészetben is nehéz és ritka dolog nyelvi durvaságokat, önkényes, olcsó játékokat felfedezni. Ellenkezőleg: a megfogalmazás mindig világos, tiszta, amiért ma, inkább mint bármikor, igenis beszélhetünk önálló mediterrán költészeletről (görög, arab, spanyol és szicíliai komponenseknek hála!), ellentétben egy bizonyos poszthermetizmussal és egyfajta nihilista avantgardizmussal, valami absztrakt posztfuturizmussal, amely csak nyelvi bonyolultságokkal játszik, mivel minden bizonnal híján van a mély, az igazi tartalomnak.

Ez a válogatás, amelyet most a *Palócföldben* bemutatunk, csak pár költőre szorítkozhat. Közülük néhányan szerkesztői-megálmodói az *Impegno 80* elnevezésű kulturális folyóiratnak, mely tizenöt éve folyamatosan Mazara del Vallóban jelenik meg, és amely születése óta ezt a programot vallja: küzdelem a kulturális élet maffiái ellen, a kultúra jogait vindikáló establishment-nel szemben, vagyis egyértelmű szembehelyezkedés a kultúra iparosításával, árusításával, elidegenítésével, az ellaposító, egységesítő nyelvhasználattal, melyet a *mass media* termel, és mely napjainkban olyannyira jellemző.

Célja a költői szó felülvizsgálata, a délolasz és az egész mediterrán kultúra újraértékelése, a nemzetközi párbeszéd Nyugattal és Kelettel, a barátság, a béke, a kölcsönös megértés és testvériség jegyében. Az *Impegno 80* (ma a Mediterrán Népek Együttműködési Központjának fóruma, melynek alapítása óta – 1971 – főszerkesztője vagyok) minden évben harcot hirdet a maffia ellen, az emberiség értékeinek védelméért, kulturált identitásunk visszaszerzéséért; szicíliai és mediterrán identitásunkért, mert ha egy nép elveszti származási jellegzetességeit, szenvedésre ítéltetett és tán még arra is, hogy kitörölhessék az emberiség történetéből. Mi tehát tudatosan szembehelyezkedünk a poszthermetizmussal, az üres kísérletezéssel, a tudat áruba bocsátásával, az ember elidegenedésével, újra biztosítva magunknak a kife-

jezés szabadságát a futó divatokkal szemben, hódolva az igazi emberi érzéseknek, mert állítjuk, hogy nehéz és erőszakos, durva korokban – mint amilyen a jelenünk – ez a ténykedés egyet jelentett és jelent egyfajta elkötelezettséggel – az ideológiai el nem kötelezettség, valamiféle langyos szemlélődés ellentétéképpen.

Ez az új elkötelezettség számunkra nemcsak politikai költészetet jelent, hanem egyfajta totalitáskeresést is, anélkül, hogy valaha is alábecsültük volna a nyelv és a forma gondjait. Csakhogy, ellentétben a neoformalistákkal, szembehelyezkedve a *63'-as csoport*tal, mi a hangsúlyt inkább a tartalmi problémákra helyeztük, mivel mindig is meg voltunk győződve róla, hogy ahol nagy problémák, szenvedések, egyéni és társadalmi drámák feszülnek, ott lehetetlen, hogy ne szülessen meg spontán az ehhez megfelelő forma, mondhatnám, a szükséges forma.

De a szicíliai költők szeretik megénekelni a természetet is, természetesen nem arkádiai modorban, a létezés legszemélyesebb, legintimebb érzéseit, a szerelmet. A szerelem – ahogy a költőknél megnyilatkozik – a nőnek szól, az örök szépség kiapadhatatlan forrásának, és szól az élet sokszínű formáinak.

Röviden: a szicíliai költők műveikkel egy összetett történelmet tükröznek, földjük ellentmondásos, nehéz történelmét, ahol együtt él a szép és a rút, a fehér és a fekete – de részt vesznek egy kicsit tán az emberiség történelmében is, hiszen attól szenvednek és abból merítenek ihletet, ami mindenütt egy és örök: az igazságosság, a szabadság és a béke érzése.

Osszegzésül: a szicíliai költők klasszikus gyökerekből táplálkoznak, de néhányan közülük ezt a klasszikus örökséget a nép nyelvén próbálják közvetíteni, a parasztnyelvén, amely itt, Szicíliában jóval élőbb, mintsem gondolkodásunk. Olyan dolog ez, amely túlmegy egy mindennapos népiségen, ha figyelembe vesszük a szicíliai nyelv gazdagságát, összetettségét, mely magába szívta, átvette más mediterrán, illetve európai kultúrák formáit, szókincsét és olyan költőket adott a világnak, mint *Giovanni Meli* (XVIII. sz.) *Ignazio Buttitta* és *Santo Calì* (kortársak) – hogy csak néhányukat említsük.

Tudjuk, hogy mindenféle kulturális, irodalmi jelenség egy történelmi-logikai fejlődés következménye. Ebből a szempontból a szicíliai költő hálával tartozik a klasszikus humanista elődöknek, de a közelmúlt olyan alkotóinak is, mint *Cesare Pavese*, *Luigi Fiorentino*, *Salvatore Quasimodo*. Pavese már a harmincas években szakított a hermetizmussal (első kötete, a *Lavorare stanca* 1936-ban a hermetizmus fénykorában jelent meg). *Fiorentino*, aki Mazaró del Vallóban született 1913-ban és 1981-ben, Tricsztben halt meg, közvetlenül a háború után jelentette meg az *Il Manifesto dell'Ausonismo* című művét, mely átmenet a klasszikus és a modern költészet között.

Azt mondtam a bevezetésben, hogy nehéz dolog volt számomra e tíz költő kiválasztása. Másokat is kiemelhettem volna, további negyven-ötven költőt, akik valamennyien figyelemre méltók. Őket választottam, tízüket, mert, véleményem szerint, ők különösen érzékenyen reagálnak lényeges társadalmi és személyes problémákra, humanitárius törekvéseinkre.

Sajnos, nem mindegyikük van már közöttünk.

Bartolo Cataffi 1979-ben halt meg Milánóban, ahol sokáig élt; s bár Olaszország gazdasági fővárosának hermetikus világában élt, nem felejtette soha szülőföldjét, az igazságtalanságokat, melyeket e földnek el kellett szenvednie Itália egyesítése után, de előtte is, és ennek világos kifejezést adott műveiben. Másikuk, egy költőnő, *Irene Reitano Mauceri* 1972-ben hunyt el, Cataniában.

Siracusaban született. Bár teljes szívével szülőföldjének hellén hagyományaihoz, mitológiájához kötődött, gyakran vallott fájdalmas szerelemmel a szicíliai, a déli nehéz élet gyönyörűségeiről. A többiek is tősgyökeres szicíliaiak, költészetük beleillik az *Impegno 80* hitvallásába, bár hangjuk természetesen egyenként különbözik, emberi, esztétikai ízlésük szerint, egyéni színezetű. Van azonban, ami közös bennük, ami összeköti őket: az életbe, a kultúrába vetett hit, az autonóm szellem, a demokratikus elkötelezettség, a szép és az igaz szeretete, és mindenképp fölé a vágy, hogy az érzelmek teljességét átéljék, melynek alapja az ismeretek és gondolkodás során szerzett méltóság, a tudatos létezés és cselekvés, a szó kultuszán keresztül vezető alkotási folyamat, mely egyszerre szenvedés és gyönyörűség, a világ minden táján, ahol ész és szenvedély párosul.

Végezetül köszönet drága barátaimnak, a *Palócföld* olvasóinak, hogy megisztelték figyelmükkel, köszönet szeretett öcsémnek, *Baranyi Ferenc*nek, akinek jóvoltából egyre jobban megismerhettem és becsülhettem a büszke, érzékeny magyar nép emberi és kulturális teljesítményét.

(Romhányi Ágnes fordítása)

IRENE REITANU MAUCERI

Két miniatűr

1. HAZÁM

Mint érintetlen vitorlášhajót
egy üveg türelmes védelmében,
szívemben – örök palackba zárva –
hordozom hazámat.

2. NARANCSOK

Narancsvirágok csillagképein
átsütnek a csillagok.
A dús narancsok aranylámpásain
apró napok ragyognak.
Az én földemen
soha sincs sötét.

(Romhányi Ágnes fordítása)